

Цимбала Ольга
(Львів)

ЖІНКА В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ: СТУДІЇ МИКОЛИ ГОЛУБЦЯ

У суспільній свідомості українського етносу жінка посідає одне з вагомих місць. Вона постає невід'ємним суб'єктом, носієм та транслятором традиційної етнокультурної інформації, зокрема – системи цінностей та соціокультурних норм. Історія витворила суспільний генотип жінки як особи, що мусила підпорядковувати свої цінності потребам спільноти задля Вітчизни та Родини¹. Лише розвиток жіночого руху та новітні ідеї фемінізму, що охопили наприкінці XVIII ст. США та країни Західної Європи, спричинили хвилю наукових зацікавлень жіночою проблематикою та стимулювали вивчення «жіночого компонента» на якісно новому теоретичному рівні.

Гуманізація суспільної думки в Україні стала причиною розгляду широкого кола питань пов'язаних з особистістю, суспільною активністю жінок, історією жіночого руху, перспективами його розвитку. І, в кінцевому результаті, звелася до вироблення сучасної концепції ролі і місця жінки у суспільстві². Український жіночий рух, як складова національно-культурного руху, був започаткований у 50–60-х роках XIX ст., а його ідейне формування проходило в умовах важливих суспільно-політичних змін: пошук шляхів оновлення і модернізації політичної системи, піднесення на вищий рівень потреби людини щодо самопізнання та самореалізації. Жіночий рух в Україні сприйняв західноєвропейську доктрину фемінізму, доповнюючи її національними особливостями.

На початку XX ст. жіночі студії в Україні перебували в ембріональному стані, спираючись на засадничі ідеї українського фемінізму, пропагованого Наталією Кобринською, Ольгою Кобилянською, Уляною Кравченко, Ганною Барвінок, Оленою Пчілкою, Софією Русовою, Христіною Алчевською, Лесею Українкою та ін. У той час, коли новостворені жіночі організації («Марійське товариство пань», «Союз українок», «Дружина княгині Ольги» та ін.)³ намагалися вирішувати злободенні соціальні питання, чоловічі консервативно налаштовані наукові кола посилювали дискусію у суспільстві щодо емансипації жінок. На зламі XIX–XX ст., мабуть, не було такого громадсько-політичного угруповання чи об'єднання, яке би не заманіфестувало свого ставлення до так званого «жіночого питання»⁴. Біля джерел формування ідеології українського жіночого руху стояли Іван Франко, Михайло Павлик, Михайло Драгоманов, Омелян Терлецький, Михайло Грушевський⁵, Павло Грабовський, Борис Грінченко⁶ та ін., які не тільки радили, спрямовували у певне русло жіночий рух, але й безпосередньо займалися розробкою його концептуальних завдань. Спектр тлумачень суспільних проблем жінок був максимально широким – від ортодоксально-клерикального до радикально-соціалістичного.

Серію тематичних статей про роль жінки в історії українського народу від княжих часів до початку XX ст. містить науковий доробок галицького дослідника М. Голубця (1891–1942). Сьогодні його ім'я несправедливо забуте в історії української культури, проте свого часу він був знаний не лише у вузьких наукових колах. Становлення особистості та формування світогляду М. Голубця відбувалося у буремні роки національно-визвольних змагань на західноукраїнських землях. З 1914 р. – доброволець

Легіону Українських січових стільців, з 1918 р. – командир взводу новоствореної Української Галицької армії, активний учасник бойових дій україно-польської війни 1918–1919 рр. У період 1920–30 рр. активно займався науковою, літературно, культурологічною та видавничою діяльністю: був членом Наукового товариства імені Шевченка у Львові з історії мистецтва, одним із організаторів Асоціації незалежних українських митців, з вересня 1939 р. працював у Львівському міському архіві, під час німецької окупації ініціював створення Літературно-мистецького клубу⁷. Розпочавши творчий шлях як поет-прозаїк, М. Голубець з часом сформувався як мистецтвознавець та історик. Уже з другої половини 1920-х років почали з'являтися його численні історичні розвідки та краєзнавчі нариси, в яких автор розкривав ключові проблеми суспільного-політичного та соціально-культурного життя народу.

Відгукуючись на всі «актуальні питання дня»⁸, М. Голубець не зумів залишити поза увагою і явища жіночої емансипації. Як вважають сучасні дослідники, у XIX ст. закріпилася стійка міфологема про майже рівноправне суспільне становище жінки в Україні як в історичному минулому, так і в реаліях тогочасного життя⁹. З огляду на це, дослідник констатував, що жінки світу, нарікаючи на «тиранію мужчин», почали організовуватися з метою скинути «мужське ярмо»¹⁰. Проте дане явище не мало нічого спільного, на думку автора, з українською реальністю. Лейтмотивом перших досліджень М. Голубця у цій галузі була думка про те, що українська жінка ні в минулому, ні в сучасності не мала потреби боротися за рівноправність з чоловіками, бо від первопочинів історичного життя була завжди рівноправною громадянкою¹¹, а безпідставні твердження про українських покривджених жінок, за словами автора, були лише впливом зовнішньої агітації¹².

Аргументуючи дану тезу М. Голубець звернувся до історичного минулого та його видатних постатей. Першою серед українок, мудрою правителькою, освіченим політиком та культурно-релігійним діячем, автор називав княгиню Ольгу (945–964). Насамперед, дослідник акцентував увагу читача на основних досягненнях княгині, згадував про дотримання нею старослов'янського «закону помсти» (покарання племені древлян на початку правління)¹³. Цим фактом автор доводив, що жінка в період Київської Русі не тільки не була відсторонена від політико-економічних процесів, а навпаки, прекрасно розумілася на звичаєвому праві та усвідомлювала неписані закони суспільного життя.

Акт прийняття княгинею Ольгою християнства (955)¹⁴, як вважав автор, став одним із реальних факторів поступу української держави у майбутньому. Вона зуміла передбачити те, до чого довго йшли київські князі. Ольга зрозуміла необхідність проведення таких реформ у релігії, які, з однієї сторони сприяли об'єднанню Русі в єдину могутню державу, а з іншої – допомагали налагодженню дипломатичних зв'язків з тогочасними християнськими країнами. Врегулювання міжнародних відносин завжди було справою нелегкою, проте шляхом розумних поступок і хитрощів жінка-правитель змогла ліквідувати в образі Візантії потенційного ворога та забезпечити для своєї держави союзника.

Наступною, знаковою для Української держави постаттю, М. Голубець назвав Анну, дочку Ярослава Мудрого і королеву Франції. Будучи дочкою київського князя, Анна Ярославівна презентувала не лише при французькому дворі, але й на цілому європейському просторі рівень розвитку української культури XI ст. На це вказував цілий ряд факторів. Так, майбутня королева Франції привезла з батьківщини не лише щедрий посаг та вишукані предмети побуту, а, насамперед, рукописні книги (зокрема, Реймське Євангеліє) та ікони. Будучи вже королевою Франції, Анна продовжувала спрямовувати свою діяльність у культурно-просвітницькому руслі. Саме з її ініціативи було збудовано

церкву св. Вікентія в м. Санліс¹⁵, на чоловічій стіні якої видно різьблений портрет королеви. Особливу увагу автор привернув до державних документів, на яких зафіксовано власноручний підпис Анни Ярославівни. На актах є її підписи кирилицею та латиною, що одночасно вважаються найстаршими пам'ятками українського письма з XI ст. Це, на думку М. Голубця, вагомий аргумент на підтвердження самодостатності та високого освітнього рівня українських жінок – представниць вищих суспільних верств на фоні неписьменних французьких вельмож. Подружжя української княгині із могутнім французьким королем, за визначенням автора, було яскравим прикладом того, чим була Україна на міжнародній арені за часів Ярослава Мудрого. Дослідник ставив риторичне запитання: «чим могла бути нині Українська держава, коли дев'ять століть тому рівнялася з Францією»¹⁶, а в дечому навіть перевищувала її.

Гідною спадкоємицею енергійної княгині Ольги, була, за словами автора, вдова галицько-волинського князя Романа Мстиславовича. Покинута з двома маленькими дітьми, в огні боярських міжусобиць, «княжна Романова» все ж змогла гідно виховати княжих спадкоємців, спрямувати їхні розумові і фізичні сили не лише на боротьбу за батькову спадщину, але й на мужнє і мудре правління державою. Виросити волелюбних синів у таких важких умовах державного і особистого життя, наголошував М. Голубець, це звісно заслуга жінки-матері, яку українська історія увіковічила в пантеоні визначних жінок. Бо саме її рутинна праця, сила волі та розуміння державних проблем, стали підвалиною оновлення Галицько-Волинської держави¹⁷.

Цікавий і дещо нетиповий тип жінки презентувала на українському ґрунті дочка угорського короля Бели IV та дружина галицько-волинського князя Льва Даниловича – Констанція. Питання рівноправності та взаємоповаги жінки і чоловіка яскраво прослідковувалося у рамках цього подружжя. Дослідник наголосив, що Констанція, працюючи «в парі з чоловіком», не тільки йому допомагала, але й в багатьох напрямках його доповнювала, заступала на престолі, коли князь був змушений з мечем у руках обороняти державні кордони перед татарською навалою. Саме стараннями Констанції тогочасна Русь повернулася обличчям до Європи, яка надавала хоч і не значну, та все ж допомогу в боротьбі із Золотою Ордою.

Але, полишаючи політико-економічні аспекти, дослідник зосередив увагу на культурній та релігійній діяльності Констанції. Ще з часів Володимира Великого православ'я вважалося офіційною релігією на українських землях і з покоління в покоління ревно відстоювалася його панівна позиція. На протигагу до свого православного чоловіка, Констанція була католичкою. А після одруження вона не тільки не змінила свого віросповідання, а навпаки, перейняла роль покровительки католицизму на українському ґрунті¹⁸. Цей факт безапеляційно засвідчував право жінки на самостійний вибір і самовизначення. Більше того, Лев Данилович проявляв виняткову на свій час релігійну толерантність. Він не лише не створював дружині перепон у дотриманні релігійних обрядів католицизму, але йшов назустріч культурним зусиллям угорських місіонерів-домініканів, покровителькою та заступницею яких була Констанція. Наявним доказом цього явища автор назвав збережений до сьогодні львівський костел Івана Хрестителя, збудований поблизу княжого двора¹⁹. Початково костел був «надвірною каплицею» для Констанції та її католицького оточення, а згодом послужив гробницею для своєї фундаторки²⁰. Такі факти, на думку автора, не залишають сумніву відносно того, що жінка відіграла помітну роль у соціальному житті і була рівноправним членом суспільства.

Четверту дружину польського короля Ягайла – Зонку (Софію Гольшанську), яка мала українське коріння²¹, М. Голубець представляв також як поборницю українського народу,

його культури та звичаїв. Не маючи змоги вільно працювати на рідному ґрунті, ця жінка підтримувала при королівському дворі старі українські звичаї, від мови і одягу аж до мистецтва. Як приклад, автор говорив, що «костели Ягайлової фундації були будовані й розмальовані виключно українськими митцями»²². І в цьому дослідник вбачав не естетичні вподобання польського короля, а, безсумнівно, вплив його жінки, княгині Зонки.

На тлі польсько-українських відносин XVI ст. М. Голубець вивів трагічний образ Гальшки Острозької, дочки заможного українського магната Іллі Острозького та племінниці славного князя Костянтина Острозького. Осиротівши по смерті батька, Гальшка успадкувала великі статки, на які скоро звернула увагу «голодна польська шляхта»²³. Проте нікого із них не збагатили маєтки Гальшки: перший її чоловік Дмитро Сангушко (представник ополяченого українського роду) загинув у двобої незабаром після насильного вінчання, а другий – шляхтич Лукаш Гурка – не довго насолоджувався «родинним щастям», бо дружина його з розпачу збожеволіла, а все її майно перейшли до дядька К. Острозького. Ця трагічна історія, на переконання автора, ще раз підтверджує факт рівноправності чоловіка і жінки в історичній традиції нашого народу. Гальшка, вихована у дусі кращих українських традицій, не змогла пристосуватися до ролі поневоленої жінки, думка якої нікого не цікавить. Насильний, немилый шлюб щастя не приніс, а перспектива безправного майбутнього довела жінку до божевілля.

Як паралель до вищенаведеної історії Гальшки з Острога, М. Голубець навів читачу інші, не менш трагічно-героїчні події української минувшини, пов'язані з іменем Насті Лісовської. Цій юній попівні з Рогатина доля підготувала не легший життєвий шлях, стверджував дослідник: татарська навала, ясир, наруга на невольничому ринку. Проте навіть це не зламало волелюбного духу української дівчини, яка зуміла стати улюбленою жінкою могутнього турецького султана Сулеймана II, матір'ю наслідника престолу. Більше того, Роксолану не задовольняла скромна роль жінки і матері. Наражаючись на немилість султана, вона вміло скеровувала політичний курс Османської імперії, прагнучи полегшити становище свого народу. «Як високо може сягнути жінка, без огляду на своє походження»²⁴ – ще раз підтверджував автор свою тезу про традицію рівноправності чоловіка і жінки в українському суспільстві. Адже невольна, безправна від народження жінка ніколи б не зуміла так вміло і тонко впливати на політичні справи, які не під силу навіть чоловікам.

Доречно, на нашу думку, згадати про Мотрю Кочубей, дружину гетьмана Івана Скоропадського – Настю, яких М. Голубець ставив в один ряд із відомими жінками нашої історії. Лицарське шанобливе ставлення до жінки, її узагальнюючий образ у добу козацтва дослідник змалював на сторінках історичної повісті «Жовті води»²⁵.

Наведені автором факти переконливо доводять, що жінка від часу Київської Русі займала поважне місце у родинному та суспільному житті. Він стверджував: українська жінка в епоху середньовіччя виділялася рівнем свого розвитку, освіченості та прав на фоні багатьох розвинених народів Європи, не говорячи вже про Московське князівство²⁶. Західноєвропейська жінка, хоч і була предметом зітхань співців і трубадурів, все ж, на думку дослідника, була рабинею свого чоловіка, оскільки, через будь-яку підозру, мала шанс потрапити в монастир чи на ешафот. Проте хибною була б ідеалізація нашої минувшини та ролі жінки в ній. Насамперед, хочемо зазначити, що автор в основному вдавався до прикладів княжих, шляхетських родин, козацької верхівки, про які маємо бодай певні письмові свідчення у літописах. Закон передусім оберігав і надавав саме їм значних прав²⁷. Положення нормативно-правових актів стосовно жінок також були чинними лише на рівні вищих суспільних верств, тоді як у межах селянської громади практикувалося звичаєве право, яке часто-густо відрізнялося від офіційного

законодавства²⁸. Тому думки дослідника про те, що українська жінка «була повноправною громадянкою» у суспільстві, займала привілейоване місце в родині й не потерпала від чоловічої сваволі (як жінки інших народів), видаються надто оптимістичними, позаяк дещо ідеалізується тогочасне життя української селянки. М. Голубець екстрапулював прикмети взаємовідносин жінки і чоловіка вищих суспільних верств на всю українську людність.

Для всебічного охоплення теми вважаємо за доцільне розглянути значущі напрацювання автора. Помітно прослідковується еволюція поглядів М. Голубця щодо ролі жінки у суспільному житті. А саме, дещо іншу картину спостерігаємо у публікаціях 1939 р., розміщених у журналі «Жінка»²⁹. Кардинальна відмінність тут полягає у постановці проблеми, і М. Голубець вже не апелював до тези про рівноправність жінки і чоловіка. Основну мету свого дослідження він окреслив так: «нам прийдеться говорити про українську жінку в часах, коли питання: «Чи жінка це людина?» – було не тільки поважно дискутоване, але як же часто стрічалося з негативною відповіддю!». Окрім того, автор звузив ареал досліджень суто до львівського ґрунту, наголошуючи на тому, що «мова піде про українських міщанок Львова»³⁰. Чільне місце у своїх подальших працях автор відводив «жінкам сірим і незамінним», наче виправляв недоліки свої ранніх досліджень. М. Голубець вже по-іншому трактував середньовічні канони, говорячи що права, звичаї, скромний міщанський стан поряд із приналежністю до поневоленої української нації сковували вияв жіночої індивідуальності. Одночасно, це не стримувало львівських жінок шукати різних способів, щоб впливати на хід історії, нехай навіть анонімно. Адже, як вважав дослідник, до жінки прислухались і чоловік, і батько, і син. Вона давала їм моральну підтримку, підштовхувала або, навпаки, стримувала у різних ситуаціях, залежно від своїх переконань, релігійних уявлень та національних потреб. Сама, при цьому, залишалася в тіні історії.

Залучаючи до аналізу літописні оповіді Б. Зіморовича (1597–1677)³¹, низку скупих актових записів, автор мав на меті відтворити образ такої української львів'янки, якою вона була в церкві, в родинному колі, на вулиці, серед буденних клопотів, ба навіть, перед судом. Зазвичай, жінка реалізовувала свій потенціал як господиня, іноді виступала фундаторкою якогось богоугодного діла чи ініціаторкою нечисленних суспільних акцій. Проте, із прикрістю дослідник констатував, що міщанки мали дуже «обмежений вибір занять і шляхів життєвої кар'єри»³². Зокрема, М. Голубець визначив три перспективи, які відкривалися перед молодістю жінкою:

- мріяти про подружнє життя і власне домашнє вогнище могли лише ті дівчата, котрі мали природні і матеріальні дані;
- якщо жінці бракувало «віна», то вона була приречена на досмертне дівування і незавидну службу в чужому домі;
- перед тими, що мали «віно», але були обділені красою, відчинялися всі монастирські брами.

Коли мова заходила про молодих львівських дівчат, то, стверджував автор, їхню долю часто вирішували батьки. Справи сердечні при цьому відсувалися на задній план, тоді як вирішальними чинниками були матеріальні статки та суспільне становище обидвох сторін. Кожному весіллю передував обряд сватання. І саме елементи цієї церемонії, вважав автор, красномовно демонстрували нерівноправність чоловіка і жінки у подружньому житті. Аргументуючи свою думку, дослідник навів свідчення одного сватання, що мало місце у Львові 1634 р.³³. Не приділяючи багато уваги учасникам безуспішного дійства, автор намагався скерувати читача до побутово-символічної сторони міщанського сватання. Впродовж церемонії, що супроводжувалася пишною гостиною, наречені обмінювалися

символічними подарунками. Так, пан Янович (наречений) «вложивши хліба білого кусник і барвінок у нього заткнувши, а на барвінок перстень свій заложивши» віддав молодій панні. У відповідь «піднялася панна з-за столу й на тарілці вінок, різочку і хустину золотом гаптовану виніши, панну Федорові віддала». І, хоча, з весілля нічого не вийшло, але опис цього традиційного обряду, вважає автор, містить цінну інформацію, зрозуміти яку допоможе знання символічного навантаження дарунків. Зелений барвінок і дівочий віночок символізували невинність молодої панни; шматком хліба молодий зобов'язувався взяти жінку «на свій хліб»; золотом гаптована хустка була ознакою багатого віна дівчини. Проте, зауважує автор, не слід тратити з уваги маленької блискучої від позолітки «різочки», яка вказувала на повну відданість і послухність майбутньої жінки чоловіку, що мав право її «покарати», коли знаходив для цього причину. А причина, як каже дослідник, траплялася частіше, ніж можна подумати. Право на «покарання» дружини було узаконене на рівні звичаїв і традицій, що передавалися з покоління в покоління, часто ставали нормою соціальної поведінки і звичним явищем сімейно-побутового життя. Саме це, на думку М. Голубця, кидало тінь на домашнє вогнище львівського подружжя.

Більше волі у справах подружніх мали вдови, що вдруге збиралися заміж. Їх швидке одруження вважалося навіть правилом «доброто тону».³⁴ Так, Микола Голубець, посилаючись на один із актів XVI ст., наводив приклад: молода вдовиця говорить, що поки що не має часу займатися впорядкуванням спадщини небіжчика-чоловіка, бо ще не знайшла собі нової пари.³⁵ Самостійне життя вдови часто закінчувалося злиденно, бо отримавши спадок по чоловікові, вона отримувала і його боргові зобов'язання, під тягарем яких проводила старість у наймах. Хоча, як зауважив дослідник, слабкі й безпорадні жінки не були правилом серед львівських українок. На противагу їм, актові джерела зберегли інформацію про вдів енергійних, котрі мали більше хисту до підприємливих справ, аніж їхні чоловіки, що при першій же скруті потрапляли у боргову залежність.

Голубець не оминув і такого явища, як «жіноче отшельництво», маючи на увазі монастирське життя. Саме монастирі, на думку автора, поряд із недосяжним для всіх домашнім вогнищем, були пристановищем і виявом духовного життя жінки. Монастирське життя на львівському ґрунті ніколи не доходило до середньовічної європейської містики, тримаючись у поміркованих межах. Оскільки, як вважав дослідник, суто українські монастирі існували не тільки як релігійні установи, але й створювалися з харитативно-громадською метою. До прикладу, Катериненський монастир³⁶ при Львівському Успенському братстві виконував роль шпиталні, а черниці були лікарняними сестрами. Так в мурах львівських монастирів, допомагаючи хворим і беззахисним, коротали свого віку багато жінок, переважно вдовиць, котрі вносили до монастирських фондів свої вдовині пайки³⁷.

Поряд із Катериненським і Введенівським, дослідник зосередив увагу на приватному монастирі сестер Лянґішівних, що діяв в першій половині XVII ст. Заможній купець пан Гавриїл Лянґіш, що був зукраїнізованим греком, не маючи синів, весь свій статок розділив між доньками. Дві із них, Кандида і Олімпіада, постриглися у черниці. Жодному із існуючих тоді у Львові жіночих монастирів вони не надали переваги, тому за частку батьківської спадщини, збудували собі власний монастирець-богомільню. Такий життєвий шлях вибрали для себе молоді заможні львівські міщанки. Їхній вибір, певною мірою, також був зумовлений соціальним становищем жінки у тогочасному суспільстві, а усамітнене буття молодим панянкам видавалося непоганою альтернативою подружньому.

Будучи послідовним, автор звернув увагу на роль та становище жінки у XIX – на початку XX ст. Об'єктом його уваги стали жінки творчої інтелігенції, основною зброєю

яких було слово та художні засоби: Марія Маркович, Ганна Барвінок, Олена Пчілка, Леся Українка, Уляна Кравченко, Наталія Кобринська, Ольга Кобилянська, Марійка Підгірянка та цілий ряд ін. Саме представниці цієї епохи у своїх літературних творах підняли на якісно новий рівень питання, що стосувалися ролі жінки у суспільстві, перспектив розвитку кар'єри, її права на самовизначення. Окремо М. Голубець приурочив серію статей до роковин смерті Лесі Українки, називаючи її «гранітним дороговказом» для зусиль і сподівань хворого на меланхолію покоління³⁸.

Окрім літератури, українська жінка проявила себе і у мистецтві. З однієї сторони вчений з піднесенням говорив про творчі здобутки Марії Башкірцевої, Олени Кульчицької³⁹, Софії Левицької, Марійки Дольницької, Наталки Мілянівни та ін.,⁴⁰ а з іншої, вступаючи у суперечку з самим собою, вважав жінку нездатною на грандіозні творчі звершення. «Жінка в українському мистецтві»⁴¹ – саме таку назву носить стаття, в якій М. Голубець дуже критично та претензійно охарактеризував здобутки жінок світу загалом, і зокрема в українському мистецтві. Погляди, викладені автором у даному дослідженні, перегукуються з відомою нам вже ідеєю щодо рівноправності жінки у суспільному житті. Хоча дослідник йшов далі, заявляючи про неспроможність жінки дорівнятися до чоловіка у будь-якій сфері науки чи творчості. Для прикладу наведемо цитату автора: «Не вславилася [жінка] ані геніальним винаходом чи відкриттям, не збудувала ні одного храму, не створила опери, ні симфонії, не зробила перевороту в науці, не повернула на новий шлях ні літератури, ні образотворчості, хоча стільки зушила вже паперу і чорлина, полотна і фарби, а навіть глини, бронзи й мармору.» Ані соціально-громадське поневолення, ані фізіологія жіночого організму не могла бути причиною жіночих невдач, категорично говорив автор, і навіть доконаний факт жіночої емансипації не змінить природного стану речей.

Не можна оминати зауваг М. Голубця про роль жінки в його епоху. Адже ХХ ст. принесло нові національно-визвольні війни, і, як стверджував автор, у рядах українських борців не бракувало жінок. За прикладом Олени Степанівни, Софії Галечко Леґіон УСС (1914–1918), Галицька армія (1918–1920) збагатилися відданими своїй батьківщині провідницями, яких імена і святі кістки, очевидно, залишаються невідомими до сьогодні⁴².

Часами непослідовно і суперечливо, проте скрупульозно і образно М. Голубець робив замальовки до сукупного історичного портрету української жінки. Аналізуючи його наукові розвідки, вважаємо за потрібне зробити кілька узагальнень. Насамперед, коли мова йде про ранні праці автора з даної тематики, що з'явилися на початку 30-их років, то у них прослідковується чітка тенденція: жінка в українському суспільстві ніколи не потерпала від соціальної несправедливості, була рівноправним членом суспільства, користувалася такими ж правами і привілеями як чоловіки, тому нема підстав говорити про ущемлення права жінки на самореалізацію. Коли ж аналізуємо роботи автора кінця 30-х років, то спостерігаємо трохи іншу картину. Принципова відмінність полягає у тому, що М. Голубець свідоміше підходив до проблеми самовиявлення жінки. Автор навіть задавався питанням, характерним для химерних середньовічних часів, на предмет того, чи жінка це взагалі людина? Крім цього, аналізуючи джерела, дослідник знаходив безліч реальних чинників, які обмежували жіночу активність у громадському житті.

Виходячи з позицій типу жінки, яку автор виводив на перший план у тому чи іншому дослідженні, можемо констатувати: характеризуючи період Київської Русі, Галицько-Волинської держави, частково періоду козаччини, – М. Голубець творив узагальнюючий образ жінки, опираючись на представниць княжих, шляхетських родин, козацької верхівки, про яких маємо певні письмові свідчення, в той час як їхні права і привілеї автор

ніби умовно переносив на нижчі соціальні верстви населення. Досліджуючи період XVI–XVIII ст., типовий образ жінки автор сформував із представниць львівського міщанства, полишаючи вже тенденцію до ідеалізації становища жінки в суспільному житті. В період XIX – початку XX ст. автор насамперед зосереджував свою увагу на жінці – активному суб'єкті творчого процесу, що вміла мислити, творити і прагнула до самореалізації. Саме з цим незалежним типом жінки автор і вступав у конфлікт. З однієї сторони він визнавав поетичний геній Лесі Українки, всесвітню мистецьку славу графіка Олени Кульчицької, проте, не був у змозі визнати, що, залишаючись тривалий час в тіні чоловіка, жінка все ж змогла стати самостійною, незалежною, творчою особистістю, вийти за рамки культурологічного стереотипу.

Таким чином, вважаємо, що М. Голубець виніс на громадське обговорення свої міркування та наукові розвідки, і, тим самим, акцентував увагу суспільної думки над реальними проблемами жінки в історії та сучасності.

Анотація

У статті проаналізовано наукові розвідки Миколи Голубця щодо ролі та місця жінки у суспільно-політичних процесах (княгиня Ольга, княжна Романова, Анна Ярославівна, Констанція) та національно-культурному житті (Софія Гольшанська, Гальшка Острозька, Настя Лісовська). Досліджено долі простих львівських міщанок та творчі здобутки сучасниць автора.

Annotation

In article researches of Mykola Golubets are analysed concerning role and place of woman in socio-political processes (princess Olga, princess Romanova, Anna Yaroslavivna, Konstanziya) and in national and cultural life (Sophiya Golshanska, Galshka Ostrozka, Nastya Lisovska). Desting of Lviv average petty bourgeoisies and creative achievements of contemporaries of the author are researched.

¹ *Маланчук-Рибак О.* Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. – Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1999. – С. 17.

² *Смоляр Л.* Феміністична традиція України і питання сучасного руху // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2–5 червня, 1995. – Київ: Жіноча Громада. – С. 45.

³ *Маланчук-Рибак О.* Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях XIX – першої третини XX ст.: типологія та європейський культурно-історичний аспект: Монографія / Львівський національний ун-т ім. І. Франка. – Чернівці: Книги XXI, 2006. – С. 398–439.

⁴ *Кісь О.Р.* Жінка в українській селянській сім'ї другої половини XIX – початку XX століття: гендерні аспекти: Автореф. дис... канд. іст. наук / НАН України. Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознав. – Львів, 2002. – С. 4.

⁵ *Рибак О.* Проблема суспільного становища жінки у спадщині М. Грушевського – науковця і громадського діяча // Михайло Грушевський і Західна Україна. Доповіді і повідомлення наукової конференції (Львів, 26–28 жовтня 1994 р.). – Львів, 1995. – С. 125–131.

⁶ *Смоляр Л.* Феміністична традиція України і питання сучасного руху // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 2–5 червня, 1995. – Київ: Жіноча Громада. – С. 41–51.

⁷ *Енциклопедія історії України: В 5 т.: Т. 2: Г–Д / Редколегія: В. А. Смолій та ін. – К.: Наукова думка. – 2004. – С. 148.*

⁸ *Семчишин М.* Микола Голубець та його праця // Наші дні. – 1942. – Ч. 7. – С. 1.

⁹ *Маланчук-Рибак О.* Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. – Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1999. – С. 18.

- ¹⁰ М. Г. Становище жінки в княжій Україні // Неділя. – 1934. – 24 черня. – С. 3.
- ¹¹ Голубець М. Жінка в історії України // Неділя. – 1930. – 25 травня. – С. 2.
- ¹² М. Г. Становище жінки в княжій Україні // Неділя. – 1934. – 24 черня. – С. 3.
- ¹³ Голубець М. Жінка в історії України // Неділя. – 1930. – 25 травня. – С. 2.
- ¹⁴ Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. – Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2006. – С. 216.
- ¹⁵ Жіночі студії в Україні: Жінка в історії та сьогодні: Монографія / За загальн. ред. Л. О. Смоляр. – Одеса: Астропринт, 1999. – С. 48.
- ¹⁶ Голубець М. Жінка в історії України // Неділя. – 1930. – 25 травня. – С. 2.
- ¹⁷ М. Г. Становище жінки в княжій Україні // Неділя. – 1934. – 24 черня. – С. 4.
- ¹⁸ Голубець М. Клейноди княжого Львова. Капличка Івана Хрестителя // Неділя. – 1938. – Ч. 50. – С. 9.
- ¹⁹ Николишин Ю. І. Львів. – Львів: Апріорі, 2006. – С. 101.
- ²⁰ Голубець М. Клейноди княжого Львова. Капличка Івана Хрестителя // Неділя. – 1938. – Ч. 50. – С. 9.
- ²¹ Войтович Л. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2000. – С. 56.
- ²² М. Г. Становище жінки в княжій Україні // Неділя. – 1934. – 24 черня. – С. 4.
- ²³ Голубець М. Жінка в історії України // Неділя. – 1930. – 25 травня. – С. 3.
- ²⁴ Там само. – С. 3.
- ²⁵ Голубець М. Жовті води: Історичний роман. – Львів: Накл. “Неділі”, 1937. – С. 51–60.
- ²⁶ М. Г. Становище жінки в княжій Україні // Неділя. – 1934. – 24 черня. – С. 3.
- ²⁷ Лабур О. В. Жіночий фактор в системі суспільних відносин в Україні (XVI–XVIII ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук / Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 1999. – С. 11.
- ²⁸ Гошко Ю. Звичаєве право населення Українських Карпат та Прикарпаття XIV–XIX ст. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. – С. 237.
- ²⁹ Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.): Анотований каталог / Упоряд. В. А. Передирій. – Львів: Львів. наук. бібл. ім. В. Стефаника НАН України, 1995. – С. 50.
- ³⁰ Голубець М. З життя українського жіноцтва у старому Львові // Жінка. – 1939. – Ч. 6–7. – С. 5.
- ³¹ Історія Львова. У трьох томах / Редколегія Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій. – Т. 1. – Львів: Центр Європи, 2006. – С. 193.
- ³² Голубець М. З життя українського жіноцтва у старому Львові // Жінка. – 1939. – Ч. 6–7. – С. 5.
- ³³ Там само. – С. 6.
- ³⁴ Там само. – С. 6.
- ³⁵ Там само. – С. 6.
- ³⁶ Голубець М. Жіночі монастирі у старому Львові // Жінка. – 1939. – Ч. 8. – С. 4.
- ³⁷ Там само. – С. 4.
- ³⁸ Голубець М. Леся Українка: (в 15-ті роковини смерті 1913–1928) // Неділя. – 1928. – 7 жовтня. – С. 2.
- ³⁹ Голубець М. Олена Кульчицька. – Львів: АНУМ, 1933. – С. 5.
- ⁴⁰ Голубець М. Жінка в історії України // Неділя. – 1930. – 25 травня. – С. 3.
- ⁴¹ Голубець М. Жінка в українському мистецтві // Неділя. – 1934. – 24 червня. – С. 5.
- ⁴² Голубець М. Жінка в історії України // Неділя. – 1930. – 25 травня. – С. 3.